

Kapitola 1

Morava je region na východě území České republiky a jedna ze tří historických zemí Česka. Název je odvozen od řeky Moravy, jejíž jméno je předslovanského původu s významem voda, močál.[3] Na západě Morava hraničí s Čechami, na severu s polským regionem Kladsko a s českým Slezskem, na východě se Slovenskem a na jihu s Dolními Rakousy. Největším městem Moravy je Brno, jinými významnými sídly na historickém území Moravy jsou například Olomouc (vedle Brna druhé historické hlavní město Moravy a sídlo arcibiskupství), Zlín, Kroměříž a části Ostravy a Jihlavy, jež obě leží na bývalých zemských hranicích. Většinu území Moravy tvoří pahorkatiny a vrchoviny, nejvyšší horou je Praděd (1492 m n. m.) v Hrubém Jeseníku, k dalším významným pohořím patří Králický Sněžník, Moravskoslezské Beskydy a Bílé Karpaty; od Čech je Morava oddělena Českomoravskou vrchovinou. Nejdůležitějšími řekami jsou Morava, Dyje, Svratka, Bečva a Jihlava, které protékají rozsáhlými nížinnými oblastmi na jižní a střední Moravě, jimiž jsou Dyjsko-svratecký úval, Dolnomoravský úval a Hornomoravský úval.

Před příchodem Slovanů v 6. století žily na Moravě keltské a později germánské kmeny. V letech 833 až 906/907 tvořila jihovýchodní část Moravy spolu s přilehlými územími dnešního Slovenska a Rakouska středisko Velkomoravské říše, jež byla vazalem Franské říše. Za panování knížete Rostislava (846–870) se Velká Morava stala kolébkou slovanské kultury a křesťanství, začátkem 10. století se však z neznámých důvodů rozpadla.[4] Morava pak zřejmě byla krátce součástí Polska či Uher. Kolem roku 1019 ji získal český přemyslovský kníže Oldřich [5] a od té doby až dodnes zůstávají politické osudy Moravy a Čech spojeny. Od 11. století do konce 12. století byla Morava rozdělena na úřední knížectví[6] v držení členů rodu Přemyslovců, od roku 1061 dědičném.[7] Na konci 12. století moravské úděly sjednotil v Markrabství moravské pozdější český kníže Konrád II. Ota.[8] Státoprávní situaci upřesnil Karel IV. listinou ze 7. dubna 1348, jíž stanovil, že země řízené českým králem jsou jeho vlastními lény a nikoliv lény Svaté říše římské,[9] čímž Moravu určil jako jednu ze zemí Koruny české.

V letech 1867 až 1918 země Koruny české spadaly pod Předlitavsko. V českém národním obrození a následujícím boji o české politické sebeurčení se prosadila myšlenka jednotného a jediný spisovný jazyk používajícího „národu českého v Čechách a v Moravě“, jak to formuloval z Moravy pocházející obrozenec František Palacký. Se zánikem Rakouska-Uherska zaniklo i markrabství[10] a moravský zemský sněm, ale Morava zůstala jako země Moravská i nadále správním celkem v rámci nově vzniklého Československa. Roku 1928 byla spojena s československou částí Slezska do země Moravskoslezské, která existovala do roku 1948. Pak se území Československa rozdělilo na kraje a Morava jako správní jednotka zanikla. Dodnes je však vnímána jako svébytný kulturní celek. Po poválečném vysídlení Moravanů německé národnosti, kteří v některých regionech Moravy převažovali, zde žije obyvatelstvo většinově mluvící českými nářečími a hlásící se k české nebo méně často moravské národnosti. Moravané se etnograficky a lingvisticky dělí do tradičních oblastí, k nimž patří Haná, Valašsko, Slovácko, Horácko a Lašsko.

Území

S historickým územím Moravy hraničí na západě Čechy (344 km), na jihu rakouská spolková země Dolní Rakousy (201,24 km), na jihovýchodě pak slovenský Trnavský kraj, na východě slovenský Trenčinský kraj, na severovýchodě slovenský Žilinský kraj a České Slezsko, na severu také České Slezsko a na severozápadě pak území Polska – konkrétně Kladsko, kdysi

součást Čech,[11] dnes část Dolnoslezského vojvodství (20 km). Někdejší moravské enklávy ve Slezsku sousedí s polským Opolským vojvodstvím, které leží téměř celé v polské části Slezska.

Morava měla po staletí stálé hranice, které se měnily spíše ojediněle. Po vzniku Československa byly v roce 1920 k Moravě připojeny na základě Saint-germainské smlouvy oblasti Valticka a Dyjského trojúhelníku, do té doby tzv. česká část Dolních Rakous.

Území Moravy v rozsahu z roku 1928 je v současnosti (od roku 2000) rozděleno mezi kraje Jihomoravský (celý kraj až na českou ves Jobova Lhota a výše zmíněná dolnorakouská území na jihovýchodní hranici), Moravskoslezský (Osoblažsko, okolí Rýmařova, Nového Jičína a Frenštátu pod Radhoštěm; dále část Ostravy a Místek), Olomoucký (vyjma téměř celého okres Jeseník), Vysočinu (vyjma severní a západní části kraje), Zlínský (celý kraj), Jihočeský (okolí Dačic a Slavonic) a Pardubický (okolí Svitav a Moravské Třebové).

Na historickém území Moravy leží i osada U Sabotů, která byla, spolu s některými dalšími neobydlenými pozemky, oddělena od zbytku Moravy úpravou česko-slovenské státní hranice. Od 25. července 1997 patří tato osada Slovensku a od září 1998 nese jako místní část obce Vrbovce název Šance.

Kapitola 2

Významná města

Od roku 1641 bylo správním střediskem Moravy Brno, jež se v 18. století stalo hlavním městem. Předtím se o řízení země dělilo s Olomoucí, která je do současnosti centrem římskokatolické duchovní správy Moravy.

Deseti největšími městy podle počtu obyvatel jsou (podle stavu k 1. 1. 2012[12]):

1. Brno – 378 965
2. Ostrava – 299 622 (leží po obou stranách historické moravsko-slezské zemské hranice, na Moravě se nacházejí části Moravská Ostrava a jiné)
3. Olomouc – 99 529
4. Zlín – 75 660
5. Frýdek-Místek – 57 747 (nachází se po obou stranách historické moravsko-slezské zemské hranice, na Moravě se nachází Místek)
6. Jihlava – 50 669 (původně ležící jen na Moravě, v dnešní době se rozkládající po obou stranách historické moravsko-české zemské hranice)
7. Přerov – 45 082
8. Prostějov – 44 387
9. Třebíč – 37 575
10. Znojmo – 34 073

Významná města z historického hlediska

Mezi významná města z pohledu evropských dějin náleží především Slavkov, kupř. v Paříži nalezneme náměstí i zastávku metra „Slavkovské nádraží“ (v orig. Gare d'Austerlitz), dále z politické historie je to Kroměříž, básnickým jazykem pojmenovaná též „hanácké Atény“.

Bývalé letní rezidence olomouckých arcibiskupů (zámek se zahradami jsou zapsány na seznam kulturního dědictví UNESCO), v roce 1848 na zdejším zámku rokoval ústavodárný říšský sněm a město se stalo na několik měsíců nejvýznamnějším místem rakouské monarchie. Uherské Hradiště je pak střediskem Moravského Slovácka s významnou velkomoravskou archeologickou lokalitou. V Novém Jičíně umírá v roce 1790 Ernst Gideon von Laudon, historicky třetí generalissimus v rakouské armádě a jeden z nejvýznamějších vojevůdců 18. století.

Důležitá města z administrativního pohledu

Kromě shora zmíněné Ostravy, Frýdku-Místku a Jihlavy jsou zvláštními i města Svitavy a Moravská Třebová, jež se nachází na severozápadní Moravě, ale administrativně jsou přidělena k Pardubickému kraji, a města Dačice a Slavonice, která jsou na jihozápadní Moravě, ovšem administrativně jsou částí Jihočeského kraje. V moravských městech stále nalezneme poměrně velké množství významných pamětihodností, včetně mnoha památek světového dědictví UNESCO.

Hlavní město

Nejvýznamnějšími městy Moravy po zániku Velkomoravské říše byla současná města Olomouc, Brno a Znojmo, a to jako sídelní města tzv. moravských údělů. Krátce po zrodu Moravského markrabství ve 12. století až do poloviny 17. století byla nejvýznamnějšími městy už pouze Olomouc a Brno, obě města se po většinu tohoto času musela dělit o moc rovným dílem, neboť zemský sněm a zemský soud střídavě jednal v obou městech a kvůli tomu byly i pravidelně přemísťovány zemské desky.

Ale tím významnějším městem byla do poloviny 14. století stále Olomouc, a to především proto, že zde už od roku 1063 sídlil biskup.[13] Olomouc té doby bývá právem považována za kulturní a duchovní centrum Moravy. Za panování Jana Jindřicha ve 14. století se Brno stalo trvalým sídlem tehdejších panovníků Moravy, moravských markrabat, jejich sídelním hradem byl hrad Špilberk[14] a v této době, a to především za panování krále Jošta Moravského, bylo předním moravským městem Brno.

Pak od 15. století lze hovořit spíše o vyrovnaném významu obou měst, a to až do půlky 17. století. V roce 1573 byla v Olomouci zřízena první a na několik dalších století i jediná univerzita na teritoriu Moravy (na krátký čas přesunuta do Brna). V roce 1639 došlo k ustanovení královského tribunálu v Brně, významného zeměpanského úřadu s rozsáhlými správními a soudními pravomocemi, jenž poté na krátkou dobu sídlil i v Olomouci. Do Brna se definitivně vrátily celé zemské desky (předtím přibližně polovina vedena v Olomouci a druhá polovina v Brně) i s královským tribunálem a bylo skončeno střídavé jednání zemského sněmu a soudu až na příkaz markraběte a císaře Ferdinanda III. za třicetileté války, konkrétně v letech 1641 až 1642.[15] Ke všemu roku 1642 se Olomouc po 40 dnech dobývání vzdala Švédům, Brno se tak fakticky stalo jediným hlavním městem Moravy.[16][17][18][19]

K tomu přispěla i zvláště rozsáhlá devastace Olomouce osmiletým pobytem nepřátelských vojsk.[20] Roku 1749 byl v Brně založen moravský soudní a politický senát. Spor obou měst ovšem stále přetrvával a Olomouc několikrát žádala obnovení svého původního postavení, včetně navrácení královského tribunálu, přestože byl původně zřízen v Brně a v Olomouci sídlil pouze krátkou dobu. Např. královna Marie Terezie po zdárném odražení pruské armády přidělila Olomouci formální titul "Královské hlavní město".[21] Tento táhlý spor byl ale

ukončen až moravským markrabětem a císařem Josefem II. roku 1782,[22] který přiřknul Brnu nárok být definitivně jediným ohniskem politické moci na Moravě, což bylo později v roce 1849 stvrzeno Moravskou zemskou ústavou.[23] Brno setrvalo hlavní městem autonomní země do roku 1949, kdy byla komunistickou vládou zemská samospráva zrušena a nahrazena kraji, jež nerespektují zemské hranice, krajské zřízení bylo předtím zavedeno již v 16. století, avšak respektující zemskou hranici a tím i autonomii země. Doplňme, že dvakrát vznikla země Moravskoslezská (1782–1849 a 1928–1948) v čele s guberniem přebývajícím v Brně.

Otázka hlavního města středověké Moravy je komplexně složitější a někdy bývá nesprávně uváděna jen Olomouc nebo jen Brno, ačkoli mocenská centra se přelévávala mezi několika místy, předpokládanou historicky první přední moravskou metropolí byl Veligrad, sídlo velkomoravského vládce a arcibiskupa diecéze moravské.[24][25][26][27]

Kapitola 3

Příroda

Morava se skládá především z pahorkatiny, vrchoviny a ne příliš vysokých pohoří. S Čechami hraničí Českomoravskou vrchovinou. Do Českomoravské vrchoviny spadají také Žďárské vrchy. Na východní straně Českomoravské vrchoviny se rozkládá Dražanská vrchovina, jejíž součástí je i Moravský kras. Pomezí severní Moravy a jižního Slezska je tvořeno pohořím Hrubý Jeseník, kde se nachází i nejvyšší moravské vrcholy Praděd (1492 m n. m.) a Vysoká hole (1465 m n. m.). Když se vydáme od Hrubého Jeseníku na jihozápad, narazíme na hranici mezi Čechami a Kladskem, kde se nachází Králický Sněžník. Od Hrubého Jeseníku na jihovýchod pak leží pohoří Nízký Jeseník (spadají sem i Oderské vrchy). Střední a jižní Morava se rozléhá podél řek do několika nížinatých úvalů a bran. Tyto rozdělují již uvedená pohoří od pohoří východní Moravy. Jedná se o Moravskoslezské Beskydy Vsetínské vrchy, Javorníky, Bílé Karpaty a o něco západněji ležící Chřiby a Ždánický les. Dva úvaly, Hornomoravský a Dolnomoravský, se prostírají podél toku řeky Moravy, která od severu k jihu teče celým územím. Moravská brána na severu a Vyškovská brána na jihu ohraničují Hornomoravský úval. S Vyškovskou bránou na jižní straně sousedí Dyjsko-svratecký úval. U Mikulova se rozkládají Pavlovské vrchy.

Na soutoku řek Moravy a Dyje se na nejjižnějším výběžku u hranic se Slovenskem a Rakouskem (Dolními Rakousy) nachází nejnižší moravský bod ve výšce 148 metrů nad mořem. Převážná část Moravy je součástí povodí Dunaje, a tak její vody tečou do Černého moře. Některé vodní toky spadají do povodí řeky Odry, které ústí do Baltského moře. Morava je právě nejdelší moravskou řekou. Je dlouhá 354 kilometrů (z toho na území České republiky 270 km). Dalšími důležitými řekami jsou Odra a Ostravice, jež tečou také ve Slezsku, Dyje, které částečně teče v Rakousku (Dolních Rakousích), Jihlava, Bečva, Oslava, Svitava, Jevišovka nebo Svratka, která protéká i skrz Čechy.

Kultura

Součástí Moravy je kulturního hlediska hned několik národopisných regionů, které se do určité míry liší svým nářečím, lidovými zvyky, kroji atd. Nejčastěji se Morava dělí na Hanou Horácko, Lašsko, Slovácko a Valašsko.

Hospodářství

Hlavními ekonomickými moravskými metropolemi jsou Brno, Olomouc, Ostrava a Zlín. Všechna tato města jsou v současnosti města s vysokým počtem studentů vysokých škol a obsáhlou historií ve zpracovatelském průmyslu. Brno se v dřívějších dobách proslavilo především rozvinutým textilním průmyslem, podobně jako Ostrava, v jejím případě šlo o vysoce průmyslové město, v této době směřuje svůj zájem spíše k vědecké činnosti, výzkumu a vývoji. V ostravském okolí historicky intenzivně těžilo uhlí a to až do 90. let 20. století, z toho důvodu byla vybudována masivní aglomerace orientovaná také na zpracovatelský průmysl. Snahou Ostravy je přeorientovat se na jiná odvětví. Těžba ropy probíhá okolo Hodonína a Břeclavi, což jsou jihomoravská města. Zemědělství na Moravě je významné pro produkci vína. Přibližně 96 % vinic na území České republiky se nachází na Moravě.

Demografie

Nejstarší písemná zmínka o Moravanech je uvedena v Letopisech království Franků k roku 822.[28] Podstatná část moravského obyvatelstva mluvila dříve německy, velká část z nich byla po roce 1946 vyhoštěna. Mnozí se přou o to, jsou-li dnešní Moravané samostatným národem, nebo ne. Převážná část obyvatelstva na Moravě se hlásí k národnosti české. Na Moravě je značně více věřících než v Čechách.

Reference

- [1.] Statistický lexikon obcí v republice Československé II.: Země Moravskoslezská. Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské. Praha : Ministerstvo vnitra a St. úřad statistický, 1935
- [2.] ŘÍHA, Vojtěch. Kolik obyvatel má vlastně Morava?. Moravská obec [online]. Moravská národní obec, 20.12.2014 [cit. 6.11.2016]. Dostupné online.
- [3.] ŠRÁMEK, Rudolf, MAJTÁN, Milan, Lutterer, Ivan: Zeměpisná jména Československa, Mladá fronta (1982), Praha, str. 202.
- [4.] ČAPKA, František: Morava, edice Stručná historie států, Libri (2003), Praha, ISBN 80-7277-186-8, str. 132.
- [5.] KRZEMIENSKA, Barbora. Wann erfolgte der Anschluss Mährens an den böhmischen Staat?. Historica XIX. Roč. 1980, s. 195-243.
- [6.] ŽEMLIČKA, Josef, Čechy v době knížecí (1034–1198), Nakladatelství Lidové noviny, Praha (1997), ISBN 80-7106-196-4, str. 347.
- [7.] ŽEMLIČKA, Josef: Čechy v době knížecí (1034–1198), Nakladatelství Lidové noviny, Praha (1997), ISBN 80-7106-196-4, str. 348.
- [8.] ŽEMLIČKA, Josef: Čechy v době knížecí (1034–1198), Nakladatelství Lidové noviny, Praha (1997), ISBN 80-7106-196-4, str. 318.
- [9.] MEZNÍK, Jaroslav: Lucemburská Morava (1310–1423), Nakladatelství Lidové noviny, Praha (1999), ISBN 80-7106-363-0, str. 53,
- [10.] ČAPKA, František, Morava, edice Stručná historie států, Libri (2003), Praha, ISBN 80-7277-186-8, str. 120.
- [11.] MUSIL, František: Kladsko, edice Stručná historie států, Libri (2007), Praha, ISBN 978-80-7277-340-4, str. 157.
- [12.] Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2012 [online]. Český statistický úřad, 31.5.2012 [cit. 2012-06-04]. Dostupné online.
- [13.] Historie arcibiskupství | Arcidiecéze olomoucká
- [14.] Historie hradu — Špilberk, brněnský hrad, sídlo Muzea města Brna

- [15.] Přemístění zemského soudu s královským tribunálem a zemskými deskami do Brna
- [16.] Města – Olomouc
- [17.] Historie města Brna
- [18.] Historie – Brno
- [19.] hlavní město MORAVY-BRNO, Brno a okolí
- [20.] Historie města « Základní informace « Olomouc Tourism
- [21.] prof. František Mezihorák Vzkřísíme "Hlavní město Olomouc"?
- [22.] Zemřel cyklistický komentátor Robert Bakalář (†71): Na kole do nebe [online].
tema.novinky. Dostupné online. (česky)
- [23.] § 6 císařského patentu ze dne 30. prosince 1849, č. 18/1850 ř. z., Ústava zemská pro
markrabství Moravské
- [24.] http://www.pokladymoravy.cz/?page_id=361
- [25.] <http://www.slovane.cz/view.php?cislocclanku=2011030003>
- [26.] <http://www.hlasmoravy.eu/2011/02/popis-veligradu.html>
- [27.] <http://boiohaemum.cz/view.php?cislocclanku=2010100001>
- [28.] Letopisy království Franků k roku 822